Opetus- ja kulttuuriministeriö Neuvostoraportti EU/11/2024-OKM-5

Ruso Henrik 23.4.2024

Epävirallinen koulutusneuvosto 29.3.-1.3.2024

Kokous

Epävirallisessa koulutusneuvoston kokouksessa keskusteltiin korkeakouluopiskelijoiden liikkuvuudesta käsittäen sekä vaihto- että tutkintoliikkuvuuden. Liikkuvuuden merkitys eurooppalaiselle yhtenäisyydelle nähtiin positiivisena voimavarana, jonka edistämistä ja mahdollistamista kaikille pidettiin tärkeänä. Opiskelijoiden omien tavoitteiden lisäksi liikkuvuus voi edistää jäsenvaltioiden työvoimatarpeiden tasapainottamista. Komissio painotti puheenvuorossaan *Europe on the Move* –suosituksen kunnianhimoisten EU-tason tavoitteiden merkitystä sekä myös korkeakoulualliansien mahdollistamaan liikkuvuutta. Tässä komission mukaan esitys eurooppalaisesta tutkinnosta on keskeisessä roolissa. Samalla osa jäsenvaltioista kiinnitti kuitenkin huomiota myös liikkuvuuden negatiivisiin vaikutuksiin. Näitä ovat mm. joidenkin maiden korkeakoulujen ylikuormitus toisista jäsenvaltioista tulevien opiskelijoiden vuoksi, aivovuoto sekä ulkomaisten opiskelijoiden epätasainen jakautuminen jäsenvaltioiden välillä yleisesti. Komissio aikoo selvittää liikkuvuuden haasteiden kartoittamista tutkimuksen muodossa.

Tervetuliaisten jälkeen komissio totesi, että liikkuvuus on entistä tärkeämpää sen luodessa yhteistä eurooppalaista yhtenäisyyttä. Liikkuvuus on myös keskeinen osa eurooppalaista koulutusaluetta. Europe on the Move –aloite on tärkeä välipiste eurooppalaisen koulutusalueen toteuttamisessa ja sen tulee luoda konkreettiset ja kunnianhimoiset tavoitteet liikkumisen lisäämiseksi korkeakoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä muita heikommassa asemassa oleville nuorille. Korkeakoulualliansit myös osa kokonaisuutta. Kesällä 2024 alliansseja tulee olemaan jo 60 ja yli 500 korkeakoulua. Maaliskuun lopussa tarkoituksena on antaa korkeakoulupaketti, jossa suositusluonnokset laatupuitteistosta ja akateemisista urista sekä suunnitelma eurooppalaisen tutkinnon kanssa etenemisestä. Eurooppalainen tutkinto tulee vahvistamaan Eurooppalaista yhtenäisyyttä globaalissa kilpailussa.

OECD:n edustaja esitteli kansainvälisen liikkuvuuden tilannetta. Tutkimusten perusteella opiskelijat liikkuvat saadakseen koulutusta, joka ei ole saatavilla kotimaassa, mutta myös helpomman opiskelupaikan, vaihtelun ja arvostuksen vuoksi. Hallituksille kiinnostavia seikkoja puolestaan ovat mm. työvoimantarve ja korkeakoulutuksesta saatavat tulot. Kandintutkinnon hinta vaihtelee sekä maiden välillä että EU-opiskelijoiden ja kolmansista maista tulevien opiskelijoiden välillä. Tutkintoliikkuvuuden haasteena voidaan nähdä kansainvälisyyden edistäminen ilman, ettei yliedustettuja kansallisuuksia.

Leuvenin yliopistosta todettiin alustuksessa, että paikallinen julkinen rahoitus vaikuttaa liikkuvuuteen. Hän esitteli erilaisia reaktioita tutkintoliikkuvuuden lisääntymiseen. Vähemmän suotuisana reaktiona, jolla pyritään hillitsemään liikkuvuusvirtoja, hän tuo esiin protektionismin. Se tarkoittaa muun muassa erilaisia kiintiöitä, englanninkielisen tarjonnan vähentämistä tai kieltämistä ja puolueellisia menettelytapoja. Rahoitusmalleja on useampia. Näitä ovat koulutuksen kustannusten kokonainen tai osittainen yksityistäminen julkisesti hyväksytyllä, tuloihin sidotulla täsmällisellä opintolainalla, julkisen rahoituksen roolin siirtäminen Euroopan tasolle

keskitetyllä lainamallilla tai pitämällä nykyinen paikallinen tuettu lainamalli muokkauksilla. Viimeisessä pääajatuksena on osittain henkilökohtaistettu/mukana kulkeva julkinen rahoitus kuten avustukset, tuet tai verohyvitykset, voucherit asukkaille instituutioiden sijaan. Vouchereiden oikein suuntaamisella voidaan vaikuttaa myös vapaamatkustamiseen tai aivovuotoon erilaisilla ehdoilla.

Jäsenmaiden alustuspuheenvuorissa tuotiin esille erilaisia tilanteita, mm:
- tilanne, jossa huomattavasti kansainvälisiä opiskelijoita määrän voimakkaasti kasvaen. Opiskelijoiden liikkuvuus täten epätasapainossa. Mahdollisina ratkaisuina voisi olla lähtömaaperiaatteen soveltaminen eli tulisi olla opiskelupaikka kotimaassa, jotta liikkuvuus mahdollista. Toinen vaihtoehto olisi EU-tason päätös vähimmäisopiskelupaikoista kansallisille opiskelijoille ja kompensaatiojärjestelmä, jos vähimmäispaikkamäärä ei toteudu. Nopeina ratkaisuina jäsennelty vuoropuhelu epätasapainoisesta liikkuvuudesta ja komission selvitys asiasta.
- ihmisten liikkuvuuden olevan yksi EU:n tärkeimpiä arvoja ja opiskelijaliikkuvuus tässä keskeistä erityisesti pienelle maalle. Maahanmuutto kuitenkin vaikuttanut keskusteluun. Anteliaat opintotuet houkuttelevat. Kohdennusta on pyritty tekemään yritysten osaamistarpeen mukaisesti. Toiveena on myös, että yhä useampi lähtisi ulos.
- strategista ajattelua opiskelijaliikkuvuuden etujen edistämisestä ja haittojen torjumisesta tarvittavan lisää. Hyötyjen lisäksi on myös ongelmia. Lähtevien ja tulevien opiskelijoiden määrät eivät ole tasapainossa, mikä johtaa mm. asuntopulaan, opintotukien riittävyyden kysymykseen jne. Tasapaino tarpeen. Tulisi laajemmin lisätä englanninkielistä koulutusta ja mahdollistaa aivokierto. Fyysisen liikkuvuuden lisäksi virtuaali- ja sekamuotoinen liikkuvuus tarpeen.
- kansainvälisen opiskelijaliikkuvuuden lisääntyneen, mutta liikkuvuus on pysynyt hyvin tasapainossa. Eroja koulutusasteen ja yksityisten ja julkisten yliopistojen välillä. Toisilla taas hyvin erilainen tilanne, jossa kiinnostus maata kohtaan kohtalaisen vähäistä ja pienempää kuin ulospäin suuntautuvat vaihdot.

Keskustelussa mainostettiin omia järjestelyitä vaihtoihin, Erasmus+ -ohjelman merkitystä ja tuettiin ajatusta EU-tason selvityksestä sekä ehdotettiin sen laajentamista myös vastavalmistuneiden liikkuvuuteen. Tuotiin esille esimerkki, jossa edellytetään korkeakouluilta liikkuvuuden sisällyttämistä tutkintoihin. Tunnustaminen oleellinen osa liikkuvuutta. Painotettiin Euroopan kilpailukyvyn merkitystä ja tuettiin myös voimakkaasti liikkuvuuden lisäämistä huomauttaen, että kyse ei ole nollasummapelistä ja että Erasmus+ -ohjelmaa tulee kehittää edelleen ja varmistaa myös ohjelman riittävä rahoitus tulevissa neuvotteluissa. Tuotiin esille synergia muiden ohjelmien kanssa.

Tilanteet ovat erilaisia ja toivottiin myös tulevien toimien ottavan selvästi huomioon eri maiden erilaiset tilanteet liikkuvuuden suhteen. Lopuksi todettiin vielä, että kolmansista maista tulevien kotoutumisesta huolehtiminen Eurooppaan on tärkeää. Pidettiin myös tärkeänä, että EU:n sisäisessä liikkuvuudessa nähdään sekä sen tuomat edut että haitat. Tärkeää puhua liikkuvuudesta avoimesti ja sitä tulee jatkaa myös ministeritasolla. Puheenjohtaja veti keskustelun yhteen ensimmäiseltä kokouspäivältä todeten, että tulee luoda osaamisen Eurooppa, mutta myös muistaa koulutuksen sosiaalinen aspekti. Edellisen päivän maakohtaiset esimerkit osoittivat, että maissa on erilaisia haasteita ja niistä tulee voida keskustella liikkuvuuden etujen lisäksi.

Toisen päivän jatkokeskustelussa tuotiin esille:
- tärkeää, että Eurooppa voi edelleen houkutella parhaat osaajat ja huolehtia myös oman työvoimansa riittävyydestä. Koulutuksen saatavuus turvattava.
- Erasmus+-ohjelmaan sivuten useampi puheenvuoro: keskeinen väline ja sitä tulisi kehittää edelleen. Inklusiivinen ja vihreä Eurooppa sekä saavutettava ohjelma tulevat olla seuraavan ohjelmakauden prioriteetteja. Seuraavassa ohjelmassa paremmin huomioon erilaiset opiskelijat. Vihreitä liikkumisvaihtoehtoja edistettävä. kk-allianssit tärkeä aloitte. Liikkuvuuden suurena etuna mahdollisuus tutustua syvällisesti toisen maan kulttuuriin ja koulutusjärjestelmään. Ei välttämättä tarvita uusia tavoitteita, vaan muistaa Erasmuksen pääajatus saada nuoret tuntemaan olevansa kotona Euroopassa sekä mahdollistaa se kaikille.
- yhteistutkinnot tärkeitä akateemisen koulutuksen yhteistyön edistämiseksi. Eurooppalaisen tutkinnon kriteeristöt tehtävä yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa. Toisaalta todettiin myös, että ennen eurooppalaisen tutkinnon ottamista käyttöön tulee arvioida mahdollisuus käyttää olemassa olevia välineitä. Regulaation sijaan tulisi

panostaa yksinkertaisiin tavoitteisiin ja byrokratian vähentämiseen.
- kunnianhimoiset tavoitteet liikkuvuuden lisäämiseksi ovat tarpeen, mutta niiden tueksi tulee luoda myös riittävät tukirakenteet. Tiedonkerääminen Euroopan tasolla tärkeää. Pienille maille liikkuvuus välttämättömyys.
- tasapainoista tutkintoliikkuvuuden tärkeys ja aivovuodon ongelma. Joillakin hyvin vähän ulkomaisia opiskelijoita. Yhteisten ratkaisujen tarve. Virtuaalisen liikkuvuuden ja sekamuotoiset mahdollisuudet ja lyhyet vaihtomahdollisuudet. Huoli opiskelijaliikkuvuudesta, joka ei ole ollut mahdollista kaikille. Heikommassa asemassa olevien mahdollisuudet. Tuotiin esille isäntämaan vastaanoton tärkeys – kuten myös positiivisten puolien korostaminen haittoja enemmän.

Suomi korosti puheenvuorossaan liikkuvuuden nostamista prioriteetiksi tulevalla lainsäädäntökaudella palaten näin Eurooppalaisen koulutusalueen alkuperäiseen ajatukseen.

Kuultiin järjestökenttää, jonka mukaan kanditasolla tutkintoliikkuvuutta on varsin vähän ja tähän tulisi lisätä resursseja. Inklusiiviisuutta tulisi lisätä, eikä kyse ole vain rahasta, vaan esim. roolimallien antamisesta nuorille. Liikkuvuudesta tarvitaan lisää keskustelua. Liikkuvuus EU:n merkittävin saavutus, eikä kunnianhimoa liikkuvuuden lisäämisestä tulisi vähentää. Vastavuoroisen automaattisen tunnustamisen kehittäminen keskeistä. Euroopan neuvosto perustamassa observatorion koulutussektorin petoksista keskittyen erityisesti korkeakoulutukseen ja väärennettyihin tutkintotodistuksiin sekä ovat kehittämässä koulutuspassia maahanmuuttajille yhdessä UNESCOn kanssa.

Komissio piti käytyä keskustelua kiinnostavana ja etenkin käytännön esimerkkejä hyödyllisinä. Liikkuvuus osa sisämarkkinoita ja hyödyntää jäsenvaltioita eri tavoin. Yhtyy näkemykseen korkeakoululiikkuvuuden strategisesta seurannasta ja katsoo, että Europe on the Move –esitys voi olla mahdollisuus tähän konkreettisten EU-tason tavoitteiden myötä. Erasmus+ -ohjelma on tärkeä väline ja sen budjetti vaikuttaa tavoitteiden toteutumiseen. Tarve liikkuvuudelle on selvästi olemassa ja kasvava. Inklusiivisuus lisääntynyt jo nyt Erasmus+ -ohjelmassa viime vuosina, mutta tähän tulee kiinnittää vielä lisää huomiota mm. kansallisten suositusten toimeenpanon myötä. Eurooppalainen tutkinto tulee edelleen lisäämään korkeatasoista liikkuvuutta. Tasapainoinen liikkuvuus vaikuttaisi edellyttävän lisää keskustelua ja pyyntö selvityksen tekemisestä huomioitu.

Puheenjohtaja päätti kokouksen todeten, että yhteistyötä liikkuvuuden lisäämiseksi tulee jatkaa ja tässä Erasmus+ -ohjelman tuleva rahoitus keskeisessä roolissa. Kaikilla opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus osallistua liikkuvuusjaksolle. Kieliongelmiin tulee voida puuttua ja edistää osaamista Euroopassa. Epätasapainoinen liikkuvuus haaste, josta keskustelua jatkettava. Liikkuvuuden mittaaminen tarpeen, jotta saadaan kehitettyä tietopohja päätöksenteon tueksi.

Suomen edustajat

SLS Jouko Leinonen (BRY), Päivi Bosquet (OKM), Heidi Sulander (EUE)